

1

LUCIEN GUISSARD

DVE PRÁCE RAYMONDA ARONA

La Croix, 8. december 1965

V školskom roku 1957/58 predniesol Raymond Aron na Sorbonne devätnásť prednášok, ktoré zhrnul do zborníka s názvom Sociológia priemyselných spoločností, náčrt teórie politických režimov. Tie isté prednášky potom vyšli pod kratším a hádam menej vhodným titulom Demokracia a totalitarizmus (*Démocratie et totalitarisme*, Gallimard, 1965). Táto kniha je pokračovaním dvoch predchádzajúcich - Osemnásť prednášok o priemyselnej spoločnosti a Triedny boj, ktoré tvorili tiež prednášky na univerzite.

Náčrtnúť teóriu politických režimov na francúzskej fakulte, kde sa pripravovali a odohrali udalosti v máji 1958, znamenalo pustiť sa priamo do páľčivých aktuálnych otázok. Skvelý profesor a publicista v jednej osobe Raymond Aron sa totiž v rozbere zaniknutých režimov neuchyľoval do minulosti.

Hodnota devätnásť prednášok, ktoré vyšli v roku 1965, dodnes spočíva v ich sociologickej analýze a reflexii. Len dve sa týkajú Štvrtej republiky a jej úpadku: „Sú to retrospektívy,“ napísal autor, „podobne ako úvahy o weimarskom režime. Pritom však nestratili nič zo svojho významu... Prechod od Štvrtej republiky k Piatej je dnes už rovnako klasickým modelom konca skorumpovanej demokracie ako prechod Weimarskej republiky do Tretej ríše. Pričom tento model vzbudzoval dôveru, zatiaľ čo weimarský naháňal hrôzu.“

Východiskom pri štúdiu skazenosti ústavného pluralistického režimu boli pre Arona udalosti vo Francúzsku pred „legálnym štátnym prevratom“ 13. mája a príkladom režimu s monopolom jednej strany mu poslúžil Sovietsky zväz. V oboch prípadoch sa na verejných prednáškach usiluje veľmi presne stanoviť vývoj politickej reality.

FILOZOF A SOCIOLOG

Avšak skôr než autor začne hovoriť o historickej skutočnosti týchto režimov, vracia sa k základným pojmom, počnúc pojmom politikum. Veľmi zaujímavé je porovnanie Aronových presných údajov, ktoré poskytuje ako sociológ, s údajmi v pozoruhodnej práci jeho žiaka, profesora Filozofickej fakulty Štrasburskej univerzity Juliána Freunda. Tento sa ako nekompromisný filozof usiluje vymedziť podstatu toho, čo je politikum.

Hovorí o ňom s odstupom od týchto režimov a istým nadhľadom, čo si sociológ nemôže dovoliť, ba dožaduje sa iného postoja ako normatívna filozofia, ktorá sa pokúša určité myslenie ospravedlniť alebo dokonca nejaký daný režim velebiť.

Raymond Aron však svojich študentov a čitateľov varuje pred schematickým pohľadom na úlohu filozofa a sociológa: „Sociológovia nie sú takmer nikdy neutrálni, väčšina sa neuspokojí len so skúmaním fungovania politických režimov, ale predpokladá, že nedokážeme určiť, ktorý režim je najlepší alebo ktorý legitímny princíp platí. Skoro vždy sú zviazaní s nejakou filozofiou, nejakým sociologickým dogmatizmom alebo historickým relativizmom.“

Na druhej strane však „nepoznáme príklad politickej filozofie bez sociologických prvkov. Všetci politickí filozofi sa pre najlepší režim rozhodli na základe analýzy ľudskej prirodzenosti alebo spôsobu fungovania rozličných režimov, v ktorých žili“.

Pochopiteľne, veď politický filozof, ktorému ide predovšetkým o posudzovanie a argumentáciu, pracuje na inom poli ako filozof skúmajúci politikum. Práca Juliána Freunda, pri zrode ktorej stál Raymond Aron, toto tvrdenie skvele ilustruje.

POLITIKA PRIEMYSELNÝCH SPOLOČNOSTÍ

Autor Demokracie a totalitarizmu musel najprv určiť právomoc politickej sociológie, ktorú chcel uplatňovať v praxi. Odmietol aj finalistickú koncepciu, podľa ktorej poslanie človeka umožňuje determinovať najlepší politický režim, aj machiavelistickú koncepciu, ktorá zužuje politiku na boj o moc. Aronova politická sociológia sa nebude riadiť týmto cynickým náhľadom, pretože objektívne skúmanie politických faktov sa s ňou nespája a nepostuluje ju. Úloha sociológa spočíva v „pochopení vnútornej logiky inštitúcií“. To však neznamená, že má abstrahovať od zmyslu, ktorý ľudia pripisujú hľadaniu legitímnosti alebo ideálneho režimu.

Tí, čo čítali Aronove predchádzajúce knihy, vedia, že režimy skúma v ich nevyhnutných vzťahoch s hospodárskymi a sociálnymi skutočnosťami. Preto zaraďuje Štvrtú francúzsku republiku spolu s režimom s monopolom jednej strany v ZSSR do kontextu súčasných priemyselných spoločností. Táto perspektíva je nanajvýš poučná a nepochybne najlepší, ak o politike nemienime diskutovať abstraktne. Sklon k abstrakcii totiž vzbudzuje v odborníkoch na túto oblasť ilúziu, že sú permanentnými mysliteľmi, nakoľko opovrhujú veľkými dejinami, hoci súčasť týchto dejín tvoria dnes viac než kedykoľvek predtým ekonomické a sociálne otázky.

POLITICKÁ SLOBODA A TECHNICKÁ SPOLOČNOSŤ

Keď v apríli 1963 Jeffersonov výbor pozval Raymonda Arona prednášať na Kalifornskú univerzitu, zvolil si ako tému slobodu. Presnejšie povedané, mal v úmysle preskúmať ideu, na ktorej trvali marxisti: slobody hlásané kapitalizmom sú nereálne, ozajstnú slobodu môže zaručiť len revolúcia, ktorá siahne na vlastníctvo výrobných prostriedkov. Tomuto venoval jednu kapitolu vo svojej *Eseji o slobodách*, kde hovorí o formálnych a skutočných slobodách v spoločnosti.

Autor nám v nich neponúka svoje krédo, ale skôr kritickú analýzu situácií. Výstižne píše o slobode a schopnosti: „v spoločnosti, kde neexistuje bezplatná škola, nechýba robotníkovi, ktorý nemá dostatok prostriedkov na to, aby poslal svoje deti do školy sloboda, ale schopnosť poskytnúť im vzdelanie.“

Z tretej prednášky možno vyvodiť, že politická sloboda v pravom slova zmysle sa neprejavuje len v možnosti voliť poslancov alebo prezidentov: patrí k nej aj to, že občan sa zapája do vecí verejných.

Myslenie Raymonda Arona ovplyvňujú jeho dvaja obľúbení autori, Alexis de Tocqueville a Karol Marx, ktorí stáli na počiatku diskusie o slobodách v politickej spoločnosti, hoci sa k nej dostali protichodnými cestami. V porovnaní s týmito dvoma autormi, najmä s Marxom, je Aron intelektuálne poctivejší, ale aj nezávislejší v kritike. Za túto nezávislosť vďačí poznaniu textov, no aj svojej historickej prezieravosti. Pri pohľade na súčasné dejiny sa veľa staré otázky stávajú znovu aktuálne a prinášajú nečakané, ale možno definitívne odpovede.

Z francúzskeho originálu *Deux ouvrages de Raymond Aron* preložila Eva Piovarcsovová

2

JEAN LACROIX
DEMOKRACIA, SOCIALIZMUS
A TOTALITARIZMUS

Le Monde, 10 február 1966

V skvelej vreckovej edícii vydavateľstva Gallimard *Myšlienky* vychádza titul Raymonda Arona *Demokracia a totalitarizmus*, ktorý pod názvom *Sociológia priemyselných spoločností: náčrt teórie politických režimov* vyšiel najprv v Dokumentačnom univerzitnom centre. Ide o cyklus prednášok na Sorbonne v školskom roku 1957-58 s predslovom z roku 1965.

Za krátky čas sa táto aktuálna kniha stala knihou historickou. A práve týmto posunom získala nový rozmer. Aron skúma politické režimy, ktoré tvoria nadštruktúru priemyselnej civilizácie. Analyzuje dva typy týchto nadštruktúr. Najprv sú to liberálne demokracie pripúšťajúce pluralitu politických strán a ich konkurenciu, ktorá je usmerňovaná zákonmi na získanie a výkon moci. Nazýva ich konštitučno-pluralitné režimy. Ďalej sú to režimy ako hitlerizmus, rôzne formy fašizmu a komunizmus, ktoré charakterizuje nárok jedinej strany na monopol politickej aktivity a ktoré autor nazýva režimy s monopolom jednej strany. Keďže kniha i cyklus prednášok majú svoje hranice a treba sa vyjadrovať presne, a najmä preto, lebo porovnávanie dvoch foriem demokracie je poučnejšie, autor sa v druhom prípade pridrižiava analýzy ruského režimu.

Toto skúmanie je objektívne a zároveň možné. Autorove sympatie sú evidentné. Konštitučno-pluralitné režimy pripúšťajú podľa neho skutkové nedokonalosti, ale nedokonalosť režimu s monopolom jednej strany vyplýva priamo z jeho podstaty. Je to preto, lebo v tomto zriadení všetko smeruje k okliešťovaniu slobody vzhľadom na budúce veľké dielo. Protiklad týchto dvoch režimov je vyjadrený štyrmi kritériami: 1) konkurencia versus monopol; 2) ústava versus revolúcia; 3) pluralizmus sociálnych skupín versus byrokratický absolutizmus; 4) pluralitný štát (sekulárny štát) versus štát s vládou jednej strany (ideologický štát). Aron vo všetkej počestnosti priznáva, že za takýchto nešťastných okolností si môžeme skôr vybrať právnu nedokonalosť ako nespočetné a závažné skutkové nedokonalosti. Avšak v konečnom dôsledku uprednostňuje konštitučno-pluralitný režim práve pre jeho pružnosť. Medzi režimom politického súťaženia a ekonomickým režimom konkurencie je dialektický vzťah. Konštitučno-pluralitnému režimu však nič nebráni, aby za cieľom vyhnúť sa príliš bolestným následkom tejto konkurencie orientoval ekonomický vývoj smerom k poloplánovaniu, to znamená k polosocializmu. A práve toto sa odohráva pred našimi očami.

Každý režim je oligarchický. Podstata politiky spočíva v tom, že rozhodnutia sa prijímajú v prospech spoločenstva, a nie spoločenstvom ako takým. Aj konštitučno-pluralitné režimy sú oligarchické, ale v menšej miere ako ostatné zriadenia. Vládnúca oligarchia vo Francúzsku je relatívne otvorená: dá sa k nej dostať rozličnými cestami (rodinná situácia, odbory, politické strany, talent atď.). Avšak poznanie tohto faktu predstavuje veľký problém. Demokracia v čistej forme nikdy neexistovala. Tvrdenie, že v liberálnej demokracii vládne peňažná moc, je bezpochyby príliš nerozvážne. Autor tvrdí, že z politického hľadiska sú idey podnika-

telov jednoduché a protirečia si. Avšak je možné nemať politickú „inteligenciu“ a zároveň pozoruhodným inštinktom vycítiť jej záujmy. Nepochybne jestvuje istá samostatnosť politika, ale to nič nemení na tom, že vládnúca oligarchia si vyberá reprezentantov z domínujúcich tried. V komunizme nevládne ľud, ale strana. Ale strana, či ju už schvaľujeme alebo odsudzujeme, tvorí ozajstnú protiváhu k byrokratizmu. V politike zachraňuje dôležitosť ideológie. Tiež by sme si mohli položiť otázku, či technokratické nebezpečenstvo nehrozí hlavne priemyselným spoločnostiam bez ideológie. Auguste Comte povedal, že neexistuje politické zriadenie bez istej duchovnej moci, ktorú stelesňujú kňazi. Nespôsobuje azda súčasnú krízu absencia tohto

„kňazstva“, ktoré na začiatku Tretej republiky reprezentovali učitelia, profesori filozofie a „strana intelektuálov“? Nájde sa dnes duchovná moc ako nestranná podpora režimu? Rád by som definoval demokraciu ako organizáciu a racionalizáciu spoločenských vzostupov. Jej úloha spočíva v tom, že napomáha permanentné uvoľňovanie elít, ktoré nemajú k dispozícii dvojitý monopol verejného násilia a výrobných prostriedkov. Avšak Aron celkom správne poznamenal, že to už opúšťam pole sociológie a zmocňuje sa ma démon filozofie.

Z francúzskeho originálu preložila Stanislava Moyšová

3

CARL E. BOGGS, Jr.

American Political Science Review, roč. 63, 1969

Kniha je súborom devätnástich prednášok, ktoré predniesol profesor Aron na Sorbonne v rokoch 1957/1958 a publikoval vo Francúzsku v roku 1965 pod názvom *Démocratie et Totalitarisme*. Ani jedna z esejí nebola revidovaná či inak aktualizovaná a ako sa sám autor priznáva v úvode k pôvodnému francúzskemu vydaniu, kniha „nevyhnutne nesie stopy prednáškovej sály a improvizácie“.

Čitatelia, ktorí dobre poznajú Aronove práce na tému politika a spoločnosť, predovšetkým jeho *The Industrial Society and Progress and Disillusion*, tu okrem niekoľkých esejí venovaných priamo jeho „teórii politických režimov“ ťažko nájdú niečo nové alebo zaujímavé. Celkovo ide o pomerne reprezentatívnu ukážku rozhladeného, stimulujúceho a polemického myslenia. Ako obyčajne, Aron vyniká v spájaní myšlienok a pojmov iných autorov, prechádza - hoci často až príliš ľahko - dielami rozličných autorov od Aristotela k Montesquieuovi až k Paretovi. A navyše, čo je pre neho tiež charakteristické, prejavuje najväčšie nedostatky pri politickej analýze, ktorá by mala tvoriť jadro knihy. Väčšina problémov pramení z autorovej neschopnosti krotiť svoju vášeň pre „požehnanie“ novému technokratickému liberalizmu, ktorý prišiel do západnej Európy ako dobro, aby svojím nástupom zničil staré, anachronistické, ľavicové „utópie“.

Základná úloha, ktorú si Aron vytyčuje, je analýza politických režimov v moderných industriálnych spoločnostiach. Po definícii politiky ako arény, v ktorej

This volume is a collection of 19 lectures delivered by Professor Aron at the Sorbonne in 1957-58, and published in France in 1965 under the title *Democratie et Totalitarisme*. None of the essays has been revised or updated and, as the author himself concedes in the introduction written for the original French edition, the book “bears the inevitable traces of the lecture room and of improvisation”.

Readers who are well acquainted with Aron's general works on politics and society, particularly his *The Industrial Society and Progress and Disillusion*, will therefore find little that is new or interesting here, except for what is contained in a few essays devoted explicitly to his “theory of political regimes.” On the whole, this is fairly representative sampling of a wide-ranging, stimulating and polemical mind. As usual, Aron is at his best in synthesizing the ideas and concepts of other writers; he glides effortlessly - though often too effortlessly - over the writings of diverse theorists, from Aristotle to Montesquieu to Pareto. And, characteristically, he is at his weakest when it comes to political analysis, which is what the core of his book is supposed to be. A major part of the trouble stems from the author's inability to calm his passion for the blessings of the new technocratic liberalism which has presumably come to Western Europe for good, destroying in its wake the old, anachronistic left-wing “utopias.”

The basic task which Aron sets for himself is to analyze political regimes in modern industrial societies. After defining politics as the arena in which individuals or groups, each having divergent policies, aims and interests, come to grips, he plows through three lectures of discourse on nearly every general aspect of political life before he gets down to the business of constructing a typology of modern political systems.

jednotlivci alebo skupiny so svojimi navzájom divergentnými pravidlami, cieľmi a záujmami prichádzajú do konfliktov, spomína v nasledujúcich troch prednáškach takmer všetky všeobecné aspekty politického života, kým sa konečne dostáva ku konštruovaniu typológie moderných politických systémov.

Autor rozdeľuje všetky režimy fungujúce vo vysoko priemyselných podmienkach na konštitučno-pluralistické a režimy s monopolom jednej strany, čo je schéma zhruba ekvivalentná s donedávna prevládajúcou dichotómiou studenej vojny, s dichotómiou demokracie a totalitarizmu. (Napriek titulu tejto knihy, až po stranu 193 sa Aron vôbec nezaobera pojmom totalitarizmu, ani ho nedefinuje.) Pluralistické systémy sú tie, v ktorých „je mierumilovné súperenie o výkon moci zakotvené ústavne“ (s.41); „duchom“ alebo logikou (Montesquieu) týchto režimov je legalita a kompromis. Režimy s monopolom jednej strany, ktorých najčistejším a najrozvinutejším typom je Sovietsky zväz, charakterizuje monopol moci v rukách jednej strany a netolerovanie opozície; ich „duchom“ je viera a strach. „Antitéza“ medzi pluralistickými systémami a systémami s monopolom jednej strany je vysvetľovaná štyrmi kritériami: 1) konkurencia versus monopol; 2) ústava versus revolúcia; 3) pluralizmus sociálnych skupín versus byrokratický absolutizmus; 4) pluralitný štát (sekulárny štát) versus štát s vládou jednej strany (ideologický štát). Samozrejme, sú to veľmi normatívne kategórie. Hlavným problémom je však Aronova neschopnosť ponúknuť nám nejaký súbor empirických ukazovateľov na odlíšenie existujúcich režimov podľa týchto kategórií. Napríklad, ako rozoznáme, že daný politický systém práve prestáva byť režimom s monopolom jednej strany a revolučným a stáva sa konkurenčným a ústavným? Nemáme na to žiadny kľúč a to predovšetkým preto, lebo Aron sa vôbec ne snaží formulovať tvrdenia, ktoré by sa dali empiricky overiť. Ďalšie ťažkosti vznikajú v súvislosti so štvrtým kritériom. Tu sa nám vnucuje názor, že režimy s monopolom jednej strany sú jediné, ktoré sa správajú v súlade s „ideologickými“ pravidlami alebo, ako to Aron pomenúva „odmietnutie násilia sa stáva ideológiou neideologického (t.j. pluralistického) štátu“ - ohromujúci výrok Francúza na vrchole vojny s Alžírskom.

Vágnosť a nepremyslenosť Aronovho teoretického rámca je ešte zjavnejšia, ak jednotlivé typy podrobnejšie preskúmame. Pluralistické systémy možno porovnávať vzhľadom na „päť premenných“: ústavu, systém strán, funkcie parlamentu, nátlakové skupiny a vodcovstvo. Aron neobjasňuje, ako vyvodil tieto premenné, ani ako súvisia s danými štyrmi kritériami. Neskôr pri analýze pluralistických režimov spomína

All regimes operating in highly industrial settings are divided by the author into constitutional-pluralistic and monopolistic types, a scheme roughly equivalent to the once-prevalent cold war dichotomy of democracy and totalitarianism. (Despite the title of his book, Aron never gets around to discussing, let alone defining, the concept of totalitarianism until page 193.) Pluralistic systems are those in which “the peaceful rivalry for the exercise of power exists constitutionally;” the “spirit“ or logic (Montesquieu) of such regimes is legality and compromise. Monopolistic regimes, of which the Soviet Union is the clearest and most advanced type, are characterized by the monopoly of power by a single party and by the absence of tolerance for opposition; their “spirit“ is faith and fear. The “antithesis“ between pluralistic and monopolistic systems is explained according to four criteria: 1) competition vs. monopoly; 2) constitution vs. revolution; 3) pluralism of social groups vs. bureaucratic absolutism; and 4) state with parties (secular state) vs. party-state (ideological state). Of course, these are highly normative categories. The major difficulty, however, is Aron’s failure to provide us with some set of empirical indices for distinguishing existing regimes according to these categories. For example, how do we know when a given political system ceases being monopolistic and revolutionary and becomes competitive and constitutional? We are given no clues for this, primarily because Aron is not interested in formulating propositions that are amenable to empirical verification. Other problems arise when we consider the fourth criterion. Here we are asked to believe that monopolistic regimes are the only ones that behave in accordance with “ideological“ precepts or, as Aron puts it, that “the renunciation of violence becomes, so to speak, the ideology of the non-ideological (i.e., pluralist) state“ (p.236) - an astounding statement for a Frenchman to make at the peak of the Algerian war.

The vague and haphazard quality of Aron’s framework becomes all the more visible as we examine more closely the respective types. Pluralistic systems can be compared in terms of five “main variables“; constitution, party system, functions of parliament, pressure groups, and leadership. How these variables are derived, and the way in which they relate to the four criteria, is not made clear. At other points, Aron mentions the role of “social infrastructure“, “historical environment“, and “national psychology“ in the analysis of pluralistic regimes, but these are actually residual categories which are never integrated into any analytical scheme. Aron does not attempt to construct subtypes of pluralistic regimes based upon these or

úlohu „sociálnej infraštruktúry“, „historického prostredia“ a „národnej psychológie“, ale to sú v podstate nadbytočné kategórie, ktoré nikdy neintegruje do žiadnych analytických schém. Aron sa ani nepokúša konštruovať subtypy pluralistických režimov na základe týchto alebo iných kategórií, hoci sa popasoval s problémom vytvorenia subtypov pre systémy s monopolom jednej strany. Sovietsky zväz, nacistické Nemecko a Portugalsko považuje za tri hlavné varianty režimov s monopolom jednej strany, ktoré sa líšia doktrínou, šírkou záujmov, násilnosťou metód a ideálnym obrazom spoločnosti. Aj tu je určitá nejednoznačnosť - Aron si nie je istý ako sa sem hodí tretí typ, dokonca či sa sem tretí typ vôbec hodí - no v porovnaní s väčšinou teoretikov totalitarizmu je aspoň menej náchylný hádzat' do jedného vreca fašistické a komunistické režimy.

Azda najsilnejšou kapitolou knihy *Demokracia a totalitarizmus* je tá, ktorá je Aronovej formálnej schéme najvzdialenejšia: štúdia o „korupcii“ (degenerácii) Štvrtej francúzskej republiky. Korupcia akéhokoľvek režimu vzniká vďaka prílišnej oligarchii a následnej strate legitimity alebo prílišnej „demokracii“ a následnej strate účinnosti. Samozrejme, v povojnovom Francúzsku, sa rovnováha neprestajne vychýľovala k tomu druhému, k imobilizmu, ktorý Aron vykresľuje pomocou veľmi dobrej historickej analýzy. Tá má však s teoretickým rámcom knihy málo spoločného.

Kapitoly o režimoch s monopolom jednej strany sú takmer výlučne venované sovietskej politike. Súčasťou sú eseje o sovietskej ústave, terore a ideológii, totalitarizme a zhodnotenie rôznych teórií sovietskeho systému. Mimoriadne rušivo pôsobí Aronova tendencia vynášať všeobecné sudy o sovietskej politike, komunistických systémoch, alebo režimoch s monopolom jednej strany založených na historicky špecifickej fáze stalinistického vývoja v ZSSR. A potom je tu stará a únavná hra poukazovania na nezhody medzi marxistickou teóriou a sovietskou politickou praxou. Primárnosť politiky v sovietskom vývoji je určite jednoznačná. Avšak namiesto zdôrazňovania triumfu voluntarizmu nad „doktrínou determinizmu“ mohol Aron s analýzou evolúcie strany postúpiť ďalej, najmä v širšom kontexte transformácie sovietskej spoločnosti. Podobne ako pri pluralistických režimoch, nachádzame tu veľmi nonšalantný postoj ku konfliktu a zmene a vždy len veľmi letný pokus dať do súvisu ekonomické, sociálne a kultúrne podmienky s procesom politického vývoja.

Podtitul knihy je zavádzajúci. Nie je to „teória politických režimov“, ale skôr jednoduchá typológia moderných politických systémov doplnená radom voľne nadväzujúcich a teoreticky nesúvisiacich esejí.

any other categories, though he does wrestle with the problem of developing subtypes for monopolistic system. The Soviet Union, Nazi Germany, and Portugal are seen as three main variants of monopolistic regimes, which vary according to doctrine, scope of goals, violence of methods, and ideal image of society. There is some ambiguity here also - Aron is not really sure how or even whether the third type actually fits in - but at least he shows less inclination than most theorists of totalitarianism to lump together Fascist and Communist regimes.

Perhaps the strongest section in *Democracy and Totalitarianism* is the one that is furthest removed from Aron's formal scheme: his study of the "corruption" (degeneration) of the French Fourth Republic. The corruption of any regime develops where there is too much oligarchy, and hence the loss of legitimacy, or too much "democracy," and hence loss of efficiency. In postwar France, of course, the balance persistently swung toward the latter, toward immobilism, which Aron silhouettes with some very good historical analysis that has little to do with his framework.

The chapters on monopolistic regimes are almost exclusively devoted to Soviet politics. Included are essays on the Soviet constitution, terror and ideology, totalitarianism, and an assessment of various theories of the Soviet system. Particularly annoying is Aron's tendency to make generalizations about Soviet politics, Communist systems, or monopolistic regimes that are based upon the historically specific phase of Stalinist development in the USSR. And then there is the old and tiresome game of pointing up the inconsistencies between classical Marxist theory and Soviet political practice. Certainly there is nothing any longer puzzling about the primacy of politics in Soviet development; but rather than dwell upon the triumph of voluntarism over the "doctrine of determinism," Aron might have proceeded ahead with an analysis of the evolution of the party within the larger context of the transformation of Soviet society. Here, as with the pluralistic regimes, we find a very cavalier attitude towards conflict and change, and there is never more than a very cursory attempt to link up economic, social and cultural conditions with the processes of political development.

The subtitle to Aron's book is misleading. What we have is not a "theory of political regimes," but rather a simple typology of modern political systems that is supplemented by a series of loosely-connected and theoretically unrelated essays.

Z anglického originálu preložila Michaela Schoberová

4

ELAINE C. HAGOPIAN

American Journal of Sociology, roč. 75, marec 1970

Mnohí autori a učenci istotne ocenia intelektuálne kvality profesora Raymonda Arona a ja sa k nim tiež pripájam. Aron pri štúdiu a interpretácii sociálnych štruktúr a sociálnej dynamiky kombinuje prísne vedecké štandardy a veľmi originálne myslenie. Aj keď s ním nemožno vždy súhlasiť, Aron nepochybne vie vyvolať typickú intelektuálnu dialektickú odozvu.

Práve preto som s veľkým vzrušením očakávala túto knihu. Nanešťastie nedosahuje Aronovu predošlú úroveň. Problém čiastočne spočíva v tom, že práca je súčasťou rozsiahlejšej štúdie o priemyselných spoločnostiach (ďalšie dva samostatné diely) a Aron nechce opakovať, čo už bolo v týchto dieloch povedané. Po druhé eseje (je ich devätnásť) tvoriace túto knihu boli pôvodne v rokoch 1957-58 napísané ako prednášky pre študentské publikum a neboli ďalej redakčne upravené. Po tretie Aronov stručný úvod k týmto esejam, v ktorom naznačuje svoj hlavný záujem použiť francúzsky a sovietsky systém na ilustráciu svojich názorov na politické systémy, možno považovať skôr za spätný pohľad na udalosti vo Francúzsku v priebehu desaťročia, ktoré uplynulo od jeho prednášok, ako úvod ku knihe. Čitateľ hneď vycíti, že autor pokračuje v rozhovore so svojím pôvodným publikom.

V prvej eseji sa Aron zbytočne dlho zaoberá slovom *politique*, čo je zrejme vnútorný problém francúzštiny. Až v závere tejto eseje vymedzuje určitý rámec knihy. Hovorí, že ho zaujíma „celkový zmysel politiky v rovine kauzálnych vzťahov a v rovine základných črt kolektívneho života“. Nezaujíma ho súboj režimov viacerých politických strán a režimov jednej strany, ale skôr ho zaujímajú druhy spoločenskej voľby, ktoré daný režim dovoľuje a ich dôsledky pre spoločnosť.

Nasledujúce úvahy sú dosť chaotické a hoci možno nájsť určité súvislosti, čitateľa, ktorý nepozná Aronove ostatné práce, tento zmätok veľmi zaťažuje. Aron podľa vlastného vyjadrenia testuje myšlienku raných filozofov, že charakter spoločnosti súvisí s konštituovaním moci. Nechce riešiť problémy priemyselnej spoločnosti a humánnosti, a preto nehľadá ten „najlepší“ systém alebo kategóriu systémov. Odlišné systémy môžu fungovať dobre, ale aj zle a pritom každý prináša so sebou v závislosti od okolností odlišný súbor problémov: jeden politický systém môže byť „koherentnejší“ so zvyškom spoločnosti ako druhý. V istej, tak-

Numerous writers and scholars have testified to the intellectual credentials of Professor Raymond Aron, and I can only echo their testimony. Aron combines exacting scholarly standards with a, highly original mind to study and interpret social structures and dynamics. If one does not always agree with Aron, there is no doubt that he can provoke a classic intellectual dialectical response.

It was, therefore, with great excitement that I anticipated this book. Unfortunately it does not measure up to Aron's previous standard. Part of the problem occurs because this work is part of a larger study of industrial societies (two other separate volumes), and Aron does not want to repeat what he has said in those volumes. Second, the nineteen essays which appear in this present book were originally given as lectures in 1957-58 to a student audience and have not been edited. Third, Aron's brief introduction to the essays, in which he indicates his main interest in using the French and Soviet systems to illustrate his ideas on political systems, succeeds as a retrospective account of events in France over the decade since he gave his lectures better than as an introduction to this book. One feels immediately that he is continuing a conversation with his original audience

In his first essay, he seems to waste too many words addressing what appears to be a French internal problem over the word *politique*. Only at the end of this essay is his statement of a framework for the book. Aron says he is interested in the "overall meaning of politics on the plane of causal relations and on the plane of essential features of collective life." He is not interested in the contest between multi-party regimes or one-party regimes, but rather in the kinds of social choices each regime permits and the consequences of these for the society.

What follows is somewhat of a maze which, while it has coherence, taxes hard the reader who has not read Aron's other work. He claims to be testing out the notion of early philosophers that the character of societies is related to the constitution of power. He is not in search of the "best" system or category of systems to deal with the problems of industrial societies and of humanness. Different systems may do things equally or poor, and each brings with it a different set of problems; depending on circumstances, one kind of political system may be more "coherent" with the rest of that society. For example, in a small, almost side discussion, he suggests that societies may be better off for the purpose of economic modernization with a one-party system, since multi-party systems have led to so many *coup d'états*.

mer okrajovej diskusii autor naznačuje, že spoločnosti môžu lepšie prosperovať v zmysle ekonomickej modernizácie v rámci systému jednej strany, keďže systém viacerých strán viedol k toľkým štátnym prevratom.

Nasledujúce eseje sú, zdá sa, radom nedokončených diskusií o podstate a prejavoch politických systémov a relatívnom význame politiky pre život komunity. Hneď v úvode Aron zdôrazňuje „primárnosť politiky“ a v knihe sa ňou naďalej zaoberá. Bohužiaľ, na záver ponúka určité tvrdenia namiesto toho, aby poskytol empirické dôkazy alebo navrhol sociologické prístupy k štúdiu starého problému „primárnosti“ akejkoľvek inštitúcie. Navyše hovorí, že nepokladá primárnosť za determináciu. Skôr sa domnieva, že politika je vybudovaná natoľko, nakoľko prispieva k formovaniu síl v spoločnosti, a to platí predovšetkým pre priemyselné a modernizujúce sa spoločnosti.

Aron vymenúva a rozoberá charakteristiky každej z oboch hlavných kategórií, t.j. systému viacerých strán a systému s monopolom jednej strany. Jeho diskurz o zdrojoch korupcie v každom z nich (Aronovo chápanie korupcie nie je tak úzko definované ako bežné chápanie korupcie), núti človeka prehodnotiť bežné predstavy o tom, ako systémy nedokážu zmeniť smerovanie alebo sa transformovať na iné druhy režimov.

Posledné dve kapitoly sumarizujú zdroje nedokonalosti pluralistického režimu a režimu jednej strany, autor sa v nich pokúša vymenovať historické hodnotové systémy, na ktorých sa obidva typy zakladajú. Je pomerne jasné, že v záujme vytvorenia rovnováhy Aron prichádza k záveru, že obidva systémy: aj systém viacerých strán (konštitučno-pluralistický) aj systém s monopolom jednej strany (ideologický) sú nedokonalé, prvý z praktickej stránky a druhý vnútorne, pretože v ňom dominuje ideológia. Kým ten druhý môže posilniť ekonomický vývoj, môže tiež zlyhať v tom, že prestane uznávať kompromis „demokratických“ princípov, ktoré hlása. Ak teda zlyhá, môže stratiť legitimitu ako revolučný systém. Samotný konštitučno-pluralistický režim funguje iba s ťažkosťami, lebo má tendencie stať sa oligarchiou, alebo v prípade, že je príliš demokratický, anarchiou, čo môže viesť k štátnemu prevratu alebo vláde silnej ruky.

Niet pochýb, že kniha môže byť veľkým prínosom pre čitateľa, ale Aronove ostatné práce boli hodnotnejšie. Aron pôvodne nazval túto knihu *Sociológia priemyselných spoločností: náčrt teórie politických režimov*. Ako sám autor poznamenal, bol to vhodnejší titul než ten, ktorý kniha nakoniec dostala. Hoci v tejto knihe možno ťažko lokalizovať samotnú teóriu, človek nachádza podnetné línie štúdie politických systémov v obmedzenom komparatívnom rozsahu.

The next essays are a series of what appear to be unfinished discussions on the nature and expression of political systems and the relative significance of politics to community life. Earlier he accreted the “primacy of politics“ (pp. 9-11), and attempts to discuss it throughout the book. Unfortunately, he ends up making statements rather than providing empirical evidence or suggesting sociological approaches to the study of the old problem of “primacy“ of any institution. Moreover, he says he does not mean primacy in terms of determination. Rather, he means that politics is as much shaped as it contributes to the shaping of the forces in society, and that this is especially true of industrial and modernizing societies.

He lists and discusses the characteristics of each of his two main categories, the multi-party system and the monopolistic-party system. His discussion of the sources of corruption of each - his concept of corruption is not as narrowly defined as in everyday usage - forces one to reexamine common notions about how systems fail to get diverted and/or transform themselves into other kinds of regimes.

His last two chapters summarize the sources of imperfection of the multiparty and the monopolistic-party regimes, and try to list the historical, belief systems upon which each type is based. It is fairly clear that, on balance, Aron concludes that the multi-party (constitutional) and the monopolistic-party (ideological) systems are both flawed, the foreigner in practice, the latter, inherently, because of its ideological domination of the population. While the latter may strengthen economic development, it may fail to recognize its compromise of “democratic“ principles which it proclaims. If it does, it may lose its legitimacy as a revolutionary system. A constitutional-pluralistic regime has difficulty making itself work because it has a tendency to oligarchy, or if too democratic, to anarchy, which may give rise to coup d'états or the Strong-man rule.

There is no doubt that one can gain by reading this book, but his other works have been more rewarding. Aron originally titled this book; *Sociology of Industrial Societies: A Sketch of a Theory of Political Regimes*. That is a more appropriate title, as he notes himself, than the one actually carried. While it is difficult to locate a proper theory in this book, one does find suggestive lines of study of political systems within a limited comparative range.

Z anglického originálu preložila Michaela Schoberová

5

THOMAS S. LOUGH

American Sociological Review, roč. 35, 1970

Táto kniha je neaktuálna, zaujatá a nesystematická, ale obsahuje analýzy politických strán, teroru a násilia, čo sa mi zdá zaujímavé. Je to preklad devätnástich prednášok, ktoré Aron predniesol na Sorbonne v rokoch 1957-58. Tieto prednášky sú predovšetkým analýzou dvoch druhov režimov, ktorých rivalita, ako Aron poznamenáva, charakterizuje túto epochu. Inak povedané, sú to desať rokov staré analýzy politických systémov stojacich proti sebe v studenej vojne: Sovietskeho zväzu a západných demokracií: Spojených štátov, Veľkej Británie, Francúzska.

Od začiatku takmer bez pochybností vieme, ktorá strana v týchto analýzach „vyhrá“. Aron si myslí, že treba predovšetkým politicky odlíšiť režimy s monopolom jednej strany od konštitučno-pluralistických režimov. Ideálny typ režimu jednej strany vyžaduje „dokonalú stranu, ktorá si želá totalitarizmus a toto želanie je živé ideológiou. ... Takáto strana túži transformovať celú spoločnosť tak, aby sa zhodovala s požiadavkami straníckej ideológie a má nesmierne ambície. Z obrazu budúcej spoločnosti v konečnom dôsledku vyplýva jej stotožnenie so štátom.“ Konštitučno-pluralistický typ sa skladá z mnohých strán, výkon moci sa deje na základe ústavných zákonov a občania sa zúčastňujú volebnej súťaže, ktorej pravidlá sa dodržiavajú nanajvýš spravodlivo. Ako vidíme už z jazyka, tieto konštrukcie možno sotva považovať za rovnocenné. Rovnocenné však nie sú ani analýzy. V nasledovných neopodstatnených tvrdeniach jasne vidíme zaujatost: „ak sa režim demokratizuje, čoraz viac ľudí má prístup k vzdelaniu, a tak vzniká viac príležitostí na ich postup v sociálnom statuse“; „podstatou modernej spoločnosti je pluralita politických strán“; „je možné odlíšiť viditeľné nedostatky konštitučno-pluralistických režimov od podstatných nedostatkov režimov s monopolom jednej strany“. Aronov záver, ktorý vychádza zo zistenia, že režimy s monopolom jednej strany sú založené na násilí a terore, kým konštitučno-pluralistické režimy závisia od zákonnosti, znie: „pokial' je násilie uprednostňované pred argumentom a vojna pred mierom, konštitučno-pluralistický režim je vo svojej podstate lepší ako režim s monopolom jednej strany“.

Raymond Aron je popredným francúzskym politickým teoretikom a jeho Mier a vojna medzi národmi (New York: Doubleday, 1966) pokladajú tradiční poli-

This book is dated, biased, and unsystematic, but it includes analyses of political parties, terror, and violence which I find interesting. It is a translation of nineteen lectures Aron delivered at the Sorbonne in 1957-1958. The lectures are mainly analyses of the two kinds of regime whose rivalry, as Aron notes, characterized that epoch. In other words, these are ten-year-old analyses of the political systems of the cold-war rivals: the Soviet Union and the U.S., the UK and France (the Western democracies).

From the outset there is little doubt about which side will win in the analyses. Aron thinks the major political distinction to be made is that between monopolistic one-party regimes and constitutional-pluralistic regimes. The ideal one-party type demands a perfect party, in the sense of the totalitarian will, animated by an ideology... This party wishes to bring about a complete transformation of society so that society conforms to the demands of its ideology. The monopolistic party nourishes vast ambitions. Ultimately the representation of the future society implies an identity of the society and the state (p. 53). The constitutional-pluralist type involves many parties; authority is exercised according to constitutional rules, and citizens share in electoral competition, which is observed with all fairness (p. 55). As we can see from the language, these are hardly parallel constructions. Neither are the analyses. The bias is evident in such unsubstantiated statements as the following: the more democratic a regime becomes, the more the system of education is broadened, the more opportunities to rise in the social scale appear; plurality of parties is essential to modern societies (p. 240); it is possible to discriminate between the visible imperfections of constitutional-pluralistic regimes and the essential imperfection of monopolistic party regimes (p. 245). Aron's conclusion, which stems from his finding that monopolistic one-party regimes rest on violence and terror while constitutional-pluralistic regimes depend on legality, is that “[as] long as violence is not preferred to argument and war to peace, a constitutional-pluralistic regime is, in itself, better than a monopolistic party one (p. 246).

Raymond Aron is France's foremost political scientist, and his Peace and War among the Nations (New York: Doubleday, 1966) is considered by traditional political scientists to be a classic political sociology text. But American sociologists are likely to find Aron's works (particularly the present one) unsatisfying because they are unsystematic. The Western democracies are evaluated on their virtues, the Soviet Union on the gaps between its practices and its constitutions. The same yardsticks are not applied, and

tológovia za klasický text politickej sociológie. Ale amerických sociológov Aronove práce (predovšetkým táto) neuspokojujú, pretože sú nesystematické. Západné demokracie hodnotí autor na základe ich cností, Sovietsky zväz podľa toho, aké sú rozpory medzi praktikami a ústavou tejto krajiny. Nepoužíva rovnaký meter a ani jediný raz sa neodvoláva na systematicky zhromaždené empirické údaje. Argumenty sú podložené *ad hoc* historickými faktami, a preto im aj závery vyhovujú.

Znovu opakujem, že spôsob, akým autor tejto knihy pracuje s teoretickými poznatkami, je pre mnohých amerických sociológov neprijateľný. My sme zvyknutí testovať alternatívne modely (interpretácie) pomocou pozorovateľných údajov, vždy však berúc do úvahy, že niektoré modely budú užitočnejšie v určitých aplikáciách a iné zasa v iných. Ako príklad možno uviesť súčasné aplikovanie modelu konfliktu a štruktúrálno-funkčného modelu na problematiku dnešných sociálnych zmien. No zdá sa, že Aron je presvedčený o svojej schopnosti dospieť k jedinej najlepšej teórii: „sociológ musí pochopiť vnútornú logiku... politických inštitúcií“. Podobne, „je ľahko dokázateľné, že každá teória, ktorá tvrdí, že kolektívna skutočnosť ako celok jednostranne determinuje spoločnosť, je nesprávna“. Zastávam názor, že americkí sociológovia veľmi neochotne nazývajú akúkoľvek teóriu nesprávnou, radšej poukazujeme na všetky jej možné aplikácie v rámci existujúcich dôkazov.

Na záver je tu problém povahy politiky. Oblasť politickej sociológie (medzinárodné správanie, politické správanie, „nová“ sociológia) sa zjavne odlišuje od tradičnej politológie a sociológie tým, že skúma svetové problémy, o ktorých sa predpokladá, že by nevyhnutne mali byť riešiteľné. Politickí sociológovia sa zaoberajú chudobou, znečistením, militarizmom, rasizmom a zbraňami hromadného ničenia vo svete, kde vládne oligarchia vzájomne závislých národov. Táto kniha sa nevyjadruje o týchto problémoch, ani o závislostiach medzi národmi sveta, a preto je neaktuálna a má obmedzené použitie.

Ak by sa každý z nás do určitej miery nezaoberal problémami svojej doby, spoločenské vedy by boli v súčasnosti ešte menej relevantné. Aron uviazol v problematike studenej vojny a jeho analýzy tým patrične trpia, najmä preto, že nepoužíva dostupné techniky, aby sa ubránil vlastnej zaujatosti. Sledovať však jeho brilantnú myseľ je vždy cenné, i keď práve argumentuje na neaktuálnu tému. Pokiaľ môžem v rámci svojej kompetencie posúdiť Arona, či jeho prekladateľa Valenca Ionescu, čítanie anglickej verzie tejto knihy bolo pre mňa často pôžitkom.

Z anglického originálu preložila Michaela Schoberová

there is no single recourse to systematically collected empirical data. Arguments are supported with *ad hoc* historical facts, and the conclusions therefore seem only plausible.

Again, the use of theory in this book will be foreign to many American sociologists. We are used to testing alternative models (understandings) with observable data, always with the understanding that some models will be more useful in some applications and others in others. The partial usefulness of both conflict and structural-functional models to contemporary social change is a good example of this. But Aron seems to think he can arrive at one best theory: the sociologist must understand the internal logic of... political institutions (p. 27). Similarly, “[it] can be shown quite easily that every theory of the unilateral determinism of the community by a part of the collective reality as a whole is - false (p. 10). It is my impression that American sociologists are extremely reluctant to call a theory false; rather we point to the range of its applications in view of existing evidence.

Finally, there is the matter of the substance of politics. The field of political sociology (international behavior, political behavior, new sociology) seems to be different from traditional political science and sociology in that it concerns specific world problems for which it is assumed there are necessarily solutions. Political sociologists are concerned with poverty, pollution, militarism, racism, and weapons of mass destruction in a world in which there is an oligarchy of interdependent nations. On these problems, and with reference to dependencies among the peoples of the world, this book says nothing, and this too dates it and limits its usefulness.

If each of us were not to some extent caught up in the problems of our times, social science would have even less than its present relevance. Aron was caught up in the cold war and his analyses suffer accordingly, particularly since he does not resort to available techniques to guard against his biases. Even so, some may find it worthwhile to follow this brilliant mind through any exercise, even a forensic exercise on a tired topic. Although I am not competent to give the credit to Aron or to his translator, Valence Ionescu, the English version was often a pleasure to read.